

حجت‌الاسلام والمسلمین مختاری تبیین کرد

مسئولیت‌های برون مرزی حکومت اسلامی

در اندیشه میرزای نائینی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ

نتیجه کاربردی اندیشه میرزای نائینی، تبدیل حکومت اسلامی به یک «قدرت مسئول و اثرگذار» در نظام بین‌الملل است که می‌تواند از کیان، منافع و ارزش‌های امت اسلام به‌شکل عقلانی و مؤثر دفاع کند. این مدل، پاسخی عملی به چالش‌های جهان سنتی و مدرنیته در عصر استعمار بود و بسیاری از اصول آن، همچنان قابل تأمل است.

به گزارش خبرگزاری حوزه، نشست «مسئولیت فراملی حکومت اسلامی در اندیشه مرحوم میرزای نائینی ^(رحمۃ‌الله‌علیه)» با حضور اندیشمندان حوزه و دانشگاه، به‌همت پژوهشکده بین‌المللی عروة‌الوثقی و با همکاری مرکز پژوهش‌های بین‌الملل حوزه‌های علمیه برگزار شد. در این نشست حجت‌الاسلام محمدحسین مختاری، سفیر جمهوری اسلامی ایران در واتیکان، با موضوع «مسئولیت‌های فراملی حکومت اسلامی در اندیشه سیاسی مرحوم نائینی» به ارائه بحث پرداخت که مشروح آن را در ادامه می‌خوانید:

در اندیشه سیاسی آیت‌الله‌العظمی شیخ محمدحسین نائینی ^(رحمۃ‌الله‌علیه)، مسئولیت‌های برون مرزی حکومت اسلامی را می‌توان در چارچوب کلی نظریه مشروطه او و با استناد به کتاب «تنبیه‌الامه و تنزیه‌المله» تحلیل کرد. ایشان حکومت را به‌عنوان «ولایت نوعیه» یا «نظارت و تولیت امور عامه» می‌دانست که از سوی مردم به حاکمان واگذار می‌شود تا از «ظلم» و «فساد» جلوگیری کنند.

مسئولیت‌های برون‌مرزی این حکومت از این مبنا سرچشمه می‌گیرد و می‌توان آن را در چند محور اصلی خلاصه کرد:

۱. دفاع از تمامیت ارضی و استقلال امت اسلامی (دفاع مشروع)

میرزای نائینی ^(رحمۃ‌الله‌علیه) در دوران خود، شاهد تجاوزات خارجی (روس و انگلیس) و ناتوانی حکومت قاجار در دفاع از مملکت بود. از منظر او، یکی از اصلی‌ترین وظایف حکومت، دفاع از مرزهای سرزمین‌های اسلامی در برابر تجاوز بیگانگان است. این دفاع، نه‌تنها یک وظیفه ملی، بلکه یک تکلیف شرعی برای حفظ دارالاسلام است. حکومت مشروطه به‌دلیل مشروعیت مردمی و کارآمدی نهادین، توانایی بیشتری برای سازمان‌دهی این دفاع دارد.

۲. حفظ و تقویت وحدت اسلامی (وحدت جهان اسلام)

اگرچه محقق نائینی مستقیماً به مفهوم مدرن «امت بین‌الملل» نپرداخته، اما روح حاکم بر اندیشه‌اش و نیز شرایط تاریخی آن دوره (افول امپراتوری عثمانی و تهدید استعمار)، حفظ پیوندهای جهان اسلام را به‌عنوان یک مسئولیت، استنتاج می‌کند. یک حکومت اسلامی کارآمد باید:

در جهت همبستگی با دیگر ملل مسلمان بکوشد؛ از طریق دیپلماسی، مانع تفرقه‌افکنی استعمارگران بین مسلمانان شود؛ به‌عنوان الگویی موفق از حکومت‌داری در عصر جدید، برای دیگر کشورهای اسلامی عمل کند.

۳. تبلیغ و انتشار اسلام (ارشاد ودعوت)

این مسئولیت در اندیشه نائینی به شیوای عقلانی و مبتنی بر جذب، نمود پیدا می‌کند. او حکومت را موظف می‌داند تا فضایی فراهم کند که حقایق و تعالیم اسلام به‌درستی معرفی شود. این به‌معنای لشکرکشی و اجبار نیست؛ بلکه به‌معنای: تبیین عقلانی و منطقی احکام اسلام، نشان دادن تطابق اسلام با اصول عدالت، آزادی و مشروطیت و حمایت از علما و مبلغانی که به‌شیوه مسالمت‌آمیز به تبلیغ دین می‌پردازند.

۴. دفاع از حقوق و منافع مسلمانان در خارج از مرزها

حکومت اسلامی به‌عنوان یک نماینده قدرتمند برای امت اسلام، مسئولیت دارد تا از حقوق مسلمانان ساکن در دیگر کشورها در صورت ظلم و ستم دفاع کند. این دفاع، می‌تواند از طریق ابزارهای دیپلماتیک، سیاسی و در موارد ضروری، حتی نظامی (در چارچوب دفاع مشروع) صورت گیرد. آیت‌الله نائینی، این را بخشی از مسئولیت «ولایت نوعیه» بر امت می‌داند.

۵. تعامل فعال و عزتمند با جامعه بین‌الملل

میرزای نائینی حکومت مشروطه را جایگزینی برای استبداد می‌داند که منجر به «ذلت» ملت می‌شود. در مقابل، یک حکومت مشروطه اسلامی باید:

– با حفظ عزت و استقلال با دیگر کشورها رابطه برقرار کند؛

– از وابستگی و نفوذ بیگانگان (استعمار) به‌شدت پرهیز کند؛

– در عرصه بین‌الملل به‌عنوان یک بازیگر عاقل، قدرتمند و قابل احترام حاضر شود.

• جمع‌بندی و تمایز کلیدی

مسئولیت‌های برون‌مرزی در اندیشه میرزای نائینی ^(رحمۃ‌الله‌علیه)، بر مبنای عقلانیت، دفاع از خود، وحدت‌گرایی و دعوت مسالمت‌آمیز استوار است، نه توسعه‌طلبی و امپریالیسم. او حکومت اسلامی را نه برای گسترش قلمرو، بلکه برای اجرای عدالت، دفع ظلم و حفظ کیان امت اسلام در یک جهان پرآشوب و استعماری می‌خواهد. این نگاه، با قرائت‌های انقلابی – ایدئولوژیک بعدی از حکومت اسلامی (مانند نظریه صدور انقلاب) تفاوت ماهوی دارد. تمرکز محقق نائینی، بیشتر بر «دفاع، حفظ و ارشاد» است تا «تهاجم و توسعه قلمرو».

بنابراین، می‌توان گفت مسئولیت‌های برون‌مرزی حکومت از منظر آیت‌الله نائینی، در راستای تکمیل مسئولیت‌های درون‌مرزی آن (استقرار عدالت و جلوگیری از استبداد) و با هدف تحقق یک امت اسلامی قدرتمند، مستقل و الهام‌بخش در صحنه جهانی تعریف

بقای حکومت (هم بر اساس عقل و هم شرع).

۴. ضرورت ثانویه: تقویت جایگاه امت اسلام در جهان از طریق: وحدت (برای افزایش قدرت)، الگوسازی (برای تبلیغ غیرمستقیم) و دفاع از برادران مسلمان (برای عمل به اخوت اسلامی).

۵. روش: تعامل عزتمندانه، عقلانی و مبتنی بر مصلحت امت و پرهیز از انزوا یا وابستگی.

میرزای نائینی ^(رحمۃ‌الله‌علیه) یک فقیه سیاست‌ورز است. او به دنبال طراحی حکومتی است که در جهان واقعی و در برابر تهدیدات استعماری عصرش، بتواند کیان اسلام و مسلمین را حفظ کند. مسئولیت‌های برون‌مرزی او نه رویایی و توسعه‌طلبانه، بلکه کاملاً دفاعی، واقع‌بینانه و مبتنی بر عقلانیت سیاسی است.

نتیجه‌گیری کاربردی نظرات میرزای نائینی در حوزه برون‌مرزی را می‌توان در قالب یک «الگوی عمل‌گرایانه دفاعی – تمدنی» خلاصه کرد که دارای پیامدهای عینی و استراتژیک زیر است:

۱. در عرصه سیاست خارجی: استراتژی «تعامل فعال بدون وابستگی» کاربرد عملی: تشکیل یک دولت – ملت کارآمد و دارای حاکمیت قانون که با تمام کشورها حتی غیرمسلمان روابط دیپلماتیک و اقتصادی برقرار می‌کند؛ اما هرگونه قرارداد یا تعاملی را با «شرط حفظ استقلال» و عدم ورود به حوزه نفوذ قدرت‌های خارجی (استعمار) منعقد می‌کند. در سازمان‌های بین‌المللی حاضر می‌شود تا از حقوق مسلمانان دفاع کند؛ اما همواره موضعی مستقل و مبتنی بر منافع ملی و اسلامی دارد.

۲. در عرصه امنیت ملی: استراتژی «بازدارندگی از طریق قدرت داخلی» کاربرد عملی: تقویت بنیه دفاعی نه برای حمله به دیگران، بلکه برای چنان قوی‌شدن که هیچ کشوری جرأت تجاوز به حریم سرزمینی را نداشته باشد. اولویت‌دادن به توسعه علمی، اقتصادی و صنعتی به‌عنوان پایه‌های قدرت ملی که باعث افزایش توان دفاعی و قدرت چانه‌زنی بین‌المللی می‌شود.

۳. در عرصه جهان اسلام: استراتژی «وحدت عملیاتی در برابر تهدیدات مشترک»

کاربرد عملی: تشکیل اتحادیه‌ها یا پیمان‌های دفاعی – اقتصادی با کشورهای اسلامی همسو، به‌ویژه در برابر تهدیدات مشترک (مانند استعمار یا صهیونیسم در زمان نائینی) و استفاده از ابزارهای دیپلماتیک برای میانجی‌گری و حل اختلافات بین کشورهای اسلامی به‌جای تشدید تنش‌ها. آیت‌الله نائینی حکومت اسلامی را «صلح‌ساز» و «وحدت‌آفرین» در جهان اسلام می‌خواهد.

۴. در عرصه تبلیغ دین: استراتژی «الگوسازی تمدنی»

کاربرد عملی: مهم‌ترین مأموریت برون‌مرزی حکومت، ساخت یک جامعه نمونه اسلامی در داخل است. یک جامعه عادل، آزاد، پیشرفته و اخلاقی که خود به‌صورت زنده، بهترین تبلیغ برای اسلام محسوب می‌شود.

حمایت از نهادهای فرهنگی و علمی بین‌المللی برای معرفی اسلام راستین و مقابله با تبلیغات دشمنان. این کار نه با شعار، بلکه با ارائه آثار علمی و فرهنگی متفن انجام می‌شود.

۵. در قبال مسلمانان جهان: استراتژی «پشتیبانی هوشمند»

کاربرد عملی: دفاع از حقوق مسلمانان تحت ستم (مانند فلسطین، کشمیر و غیره) در مجامع بین‌المللی از طریق ابزارهای حقوقی و دیپلماتیک و ارائه کمک‌های بشردوستانه و حمایت سیاسی از این جوامع، بدون ورود بی‌محابا به درگیری‌های نظامی که به ضرر کلیت امت اسلام تمام شود. این استراتژی، «حمایت حساب‌شده» است.

• جمع‌بندی نهایی در یک نگاه

الگوی کاربردی میرزای نائینی ^(رحمۃ‌الله‌علیه)، حکومتی مدرن، مقتدر و عاقل است که در صحنه بین‌الملل حاضر می‌شود؛ اما هویت اسلامی و استقلال خود را حفظ می‌کند. این مدل در عمل به این معناست:

– دیپلماسی به‌جای تهاجم: گفت‌وگو و تعامل، ابزار اصلی است؛ قدرت به‌جای ضعف: توانمندی داخلی، پشتوانه هر اقدام خارجی است؛

– وحدت به‌جای تفرقه: همبستگی اسلامی، یک اولویت استراتژیک است؛

– الگوسازی به‌جای شعار: کارآمدی و عدالت داخلی، مؤثرترین ابزار نفوذ خارجی است.

در یک کلام، نتیجه کاربردی اندیشه نائینی، تبدیل حکومت اسلامی به یک «قدرت مسئول و اثرگذار» در نظام بین‌الملل است که می‌تواند از کیان، منافع و ارزش‌های امت اسلام به‌شکل عقلانی و مؤثر دفاع کند. این مدل، پاسخی عملی به چالش‌های جهان سنتی و مدرنیته در عصر استعمار بود و بسیاری از اصول آن، همچنان قابل تأمل است.

• اخبار کوتاه جهان

• آمریکا

■ **احتمال بسته‌شدن حریم هوایی آمریکا با ادامه**

تعطیلی دولت؛ وزیر راه آمریکا: اگر به این نتیجه برسیم که پرواز هواپیماها در زمان تعطیلی دولت، ایمن نیست،

حریم هوایی را خواهیم بست.

■ **یک مسلمان، شهردار نیویورک شده؛** زهران ممدانی، در انتخابات شهرداری نیویورک توانست، حداکثر آراء را کسب کرده و به‌عنوان اولین شهردار مسلمان (شیعه) این شهر انتخاب شود. پیروزی ممدانی، بیش از هر چیزی، یک شکست فاحش برای دونالد ترامپ محسوب می‌شود.

■ **نتانیاهو پایش را به نیویورک بگذارد، او را بازداشت خواهند کرد؛** زهران ممدانی، شهردار جدید نیویورک:

نتانیاهو پایش را به نیویورک بگذارد، او را بازداشت خواهم کرد! شهردار جدید نیویورک پیش از رسیدن به شهرداری، در مصاحبه‌ای گفته بود: در صورت ورود بنیامین نتانیاهو به این شهر، او را به‌دلیل ارتکاب جنایات جنگی بازداشت خواهد کرد.

• رژیم صهیونیستی

■ **دادستان نظامی اسرائیل برکنار و بازداشت شد؛**

در پی انتشار ویدیویی از شکنجه یک اسیر فلسطینی که رسوایی گسترده‌ای برای ارتش اسرائیل به‌دنبال داشت، مقامات این رژیم، دادستان نظامی پیشین را پس از برکناری، بازداشت کردند. در متن استعفای «یفعات تومر- یروشلمی» که نسخه‌ای از آن در رسانه‌های محلی منتشر شد، او تأیید کرده بود که دایره حقوقی تحت امرش، ویدیو را در سال گذشته در اختیار رسانه‌ها قرار داده است.

■ **مجری کانال ۱۳ اسرائیل برای اولین بار از بیماری نتانیاهو پرده برداشت؛** ایال برکووچ، مجری کانال ۱۳ اسرائیل: پزشکان متخصص تأیید کردند که نتانیاهو به آلزایمر و زوال عقل پیشرفته مبتلا شده است!

• اتحادیه اروپا

■ **حمله سایبری به دیپلمات‌های اروپایی؛** گروهی از هکرها در ماه‌های سپتامبر و اکتبر ۲۰۲۵ (شهریور تا ۹ آبان ۱۴۰۴)، با استفاده از یک آسیب‌پذیری «روز صفر» در سیستم عامل ویندوز، شماری از دیپلمات‌های اروپایی را هدف حمله قرار داده‌اند. حملات از طریق ایمیل‌های فیشینگ آغاز شده در ظاهر، مرتبط با نشست‌های کمیسیون اروپا و کارگاه‌های ناتو بوده‌اند. در این ایمیل‌ها، لینکی برای دانلود فایل فشرده‌ای وجود داشته که آلوده بوده است.

• ونزوئلا

■ **مادورو رفتنی است؛ اما جنگی در کار نیست؛**

رئیس‌جمهور آمریکا در مصاحبه جدید خود، علی‌رغم آن‌که به‌طور غیرمستقیم تهدید به نابودی دولت نیکلاس مادورو کرد؛ اما مدعی شد که قرار نیست، به این کشور حمله کند. ترامپ در گفت‌وگویی با برنامه «۶۰ دقیقه» شبکه سی‌بی‌اس، در پاسخ به این پرسش که آیا آمریکا قصد دارد، وارد جنگ با ونزوئلا شود، گفت: «بعید می‌دانم. فکر نمی‌کنم چنین چیزی رخ دهد.» با این حال اما وقتی از او پرسیده‌اند: آیا روزهای مادورو به پایان رسیده است، پاسخ داد: «بله، فکر می‌کنم همین‌طور است.»

• سوریه

■ **حمله «دیدبان» به الجولانی؛ این تروریست، صلاحیت حکمرانی ندارد؛** مرکز موسوم به «دیدبان حقوق بشر سوریه» که روزگاری بر طبل «انقلاب در سوریه» می‌کوبید و به‌شدت از تروریست‌ها حمایت می‌کرد، پس از روی کارآمدن الجولانی، تأکید دارد که تروریست‌های حاکم بر این کشور، قادر به اداره امور نیستند. این مرکز، الجولانی را یک فرد باندمحور دانست و تأکید کرد: چنین فردی، هیچ اعتقادی به شهروندی ندارد؛ بلکه در پی وفاداری است. یک تروریست، اهمیتی برای تکتگرایی قائل نیست؛ بلکه به کشتار باور دارد؛ لذا کسی که به انقلاب از پشت خنجر زد، چگونه می‌تواند به‌نام آن سخن بگوید؟

• آذربایجان

■ **نشست یهودیان در باکو با فشار ایران لغو شد؛**

المیادین نوشت: کنفرانس شاخام‌های سرشناس اروپا و مقامات صهیونیستی برای بررسی چالش‌های یهودیان جهان که قرار بود در باکو برگزار شود، «به‌دلائل امنیتی و در پی فشارهای دیپلماتیک ایران» لغو شد. منابع خبری می‌گویند: تهران در هفته‌های اخیر با رایزنی‌های فشرده، الهام علی‌اف را به لغو این رویداد قانع یا وادار کرده است. ایران این کنفرانس را «تحریک‌آمیز و تهدیدکننده روابط دو کشور همسایه» دانسته بود. رژیم صهیونیستی و دولت ایالت باورایا هزینه برگزاری این نشست را پرداخت کرده و قرار بود در آن، امکان پیوستن کشورهای جدید از جمله آذربایجان به توافق ابراهیم بررسی شود.

• سودان

■ **قتل عام مردم سودان کارزار تحریمی «به دبی نروید»**

را فراگیر کرده است؛ پایگاه اینترنتی میدل ایست‌آی در گزارشی، با اشاره به نقش امارات در پشتیبانی از «نیروهای واکنش سریع» سودان نوشته است: انتشار تصاویر قتل‌عام اخیر در شهر الفاشر، خشم کاربران فضای مجازی را برانگیخته و درخواست‌ها را برای تحریم امارات متحده عربی افزایش داده است. کاربران شبکه‌های اجتماعی از مردم خواسته‌اند که سفرهای خود به دبی را لغو کرده و از خرید محصولات اماراتی خودداری کنند.